

KAUPUNKIPOLITIikka, ULKOMAALAISOSUUS JA ÄÄRIOIKEISTO

PERTTI HYNENEN

Wilhelmsburg on Elben haarojen välissä sijaitseva saari Hampurin eteläisessä Harburgin piirissä. Syksyllä 1998 kiersi tarina, että joku turkkilaisnainen oli Kirchdorf-Südin lähiössä Wilhelmsburgissa sanonut saksalaisnaiselle: "Me tulemme synnyttämällä ajamaan teidät täältä pois". Näihin tunnelmiin liittyy käsite "Überfremdung"; kantäväestö kokee joutuneensa muukalaisten alle.

Toisaalta maahanmuuttajat näkevät vaalitulos-tenkin osoittavan, että yhä useammat eivät heitä hyväksy. Kaupungin vuokratyöyhtiön SAGA:n taloissa Erlerring 8–9 ulkomaalaisuus on 70 prosenttia, ja ne kuuluvat äänestysalueeseen 71316, joka on Saksan liittotasavallan "ruskein", sillä äärioikeiston puolueet saivat 1997 piirivallissa alueen äänistä 26,5 prosenttia.

Alueella kiteytyvät useat ongelmat:

- Lähiö on ollut hallinnon huolestumisen kohteena 70-luvulta lähtien, jolloin se valmistui maan viimeisten suurlähiöiden (Grosssiedlung) joukossa.

- Huolestuminen liittyi myös asukaskoostumukseen. Alue on vilkkaan tulo- ja poismuuton aluetta, kun kantäväestö alkaa muuttua alkusukkaiksi.

- Vähemmistöksi jääneiden alkuasukkaiden keskuudessa lisääntyy muukalaisvastaisuus. He vetäytyvät omiin "ghettoihinsa", kuten pariin kapkaan, tai syrjäytyvät seinensä sisälle.

- Alueella on toteutettu useita lähiöprojekteja ja fyysinen ilme on kunnossa. Näihin taloihin on sijoitettu suuria summia.

- Tuleeko kaupunki- ja lähiöpolitiikalle asettaa poliittisia tavoitteita, kuten äärioikeiston kannatuksen vähentäminen? Kuitenkin ihmiset äänestivät 1997 samoin kuin 1993.

Alue tarjoutuu kausaaliketjuksi suuren ulkomaalaisuuden ja äärioikeiston menestyksen suhteesta. Tätä kausaalisuutta ei pidä kieltää, mutta miten syyt ja seuraukset kulkevat? Vastavia alueita on muuallakin Saksassa ja Ranskassa. Mediat lähestyvät aluetta milloin "ulkomaalaisuuden", milloin "ongelmalähiön" kautta.

Kuitenkin sama alue löytyisi myös yksinhuoltajien osuuden perusteella.

Tästä on suuri harppaus Suomen lähiöihin. Matti Kortteinen ja Mari Vaattovaara (1999, 348) toteavat, että "etninen keskittyminen on pääkaupunkiseudulla edennyt varsin vauhdikkaasti". Joissakin Helsingin itäisen suurpiirin taloissa ja rapuissa maahanmuuttajien osuus alkaa olla kolmannuksen luokkaa. Hampurin esimerkkialueella tähän oli tultu 70-luvulla.

Saksan sosiaalisten asuntoyhtiöiden keskusliitto GdW on julkaissut tutkimuksen "ylirasitetuista naapurussuhteista" (Überforderte..., 1998), kun "sosiaalinen ja taloudellinen eroosio" etenee suurlähiöissä. GdW:n pääjohtaja Jürgen Steinert toteaa, että vuonna 1980 sosiaaliasuntoja oli neljä miljoonaa eli 20 prosenttia asuntokannasta. Työttömiä oli miljoona. Mutta vuonna 1998 näitä asuntoja oli enää 2,3 miljoonaa, mutta työttömiä 4,5 miljoonaa.

Tutkimus kuvaa kärjistyneitä mielipiteitä ja asenteita, joita ei voi ohittaa, jos politiikan avulla halutaan kehittää strategioita "yhteiskuntarauhan suojelemiseksi ja palauttamiseksi" (Überforderte..., 1998, 5). Kaikki osalliset – vuokralaiset, asuntoyhtiöt, kaupungit – ovat yllärasitettuja. Monet alkuasukkaat kokevat itsensä "muukalaisiksi omassa maassaan" jäädessään korttelissaan vähemmistöksi ja siksi "etsivät pako- paikkaa sellaisista poliittisista ryhmittymistä, jotka eivät seiso demokraattisen järjestelmämme perustalla" (Überforderte..., 1998, 4). Steinert siis olettaa äärioikeiston menestyksen ainakin osittain protestiksi ympäristön muukalaistumista vastaan.

KÄÄNNE 70-LUVULLA

Saksalainen yhteiskunta alkoi 70-luvun puolivälissä suhtautua siirtotyöläisiin ihmisinä, joilla myös on oikeus asua perheineen julkisissa vuokra-asunnoissa. Pian nähtiin kuitenkin ongelmia.

Liittokansleri Helmut Schmidin kaudella työ- ja sosiaaliministeriö teki jo 1975 alustavan suunnitelman ns. asettumissulusta. Kun ulkomaalainen anoi oleskeluluvan pidentämistä, niin passiin leimattaisiin lista kaupungeista, joihin hän ei saisi asettua. Ministeriö halusi vähentää paineita ”liikaräsitetyillä asutusalueilla” ja ulkomaalaisuuden rajaksi asetettiin 12 prosenttia.

Asetuksen soveltaminen jäi kaupunkien asiaksi ja sen tultua voimaan vuoden 1977 alussa Köln, Frankfurt, Hannover, München ja Länsi-Berliini tekivät tämän päätöksen eli halusivat torjua uusien siirtotyöläisten tulon. Mutta tämä oli pelkkä ”isku veteen” (Cohn-Bendit & Schmid 1992, 111), sillä esimerkiksi Kölnissä Ford vastusti, koska se tarvitsi lisää työläisiä Turkista asti. Monet kaupungit, kuten Stuttgart ja Frankfurtin naapuri Offenbach, joissa raja oli selvästi ylittynyt, eivät menneet mukaan, koska yritysten tulevaisuus oli tärkeämpää kuin näiden asuinalueiden ongelmat. Useistakin syistä asetus kumottiin jo huhtikuussa 1977, ja tämä hallinnon hatara yritys säädellä tilannetta jäi unhoon.

Työvoimatarpeiden johdosta Hampuri ei sulkuun mennyt, vaikka ulkomaalaisuus oli ylittänyt tuon 12 prosentin rajan. Asiaa haluttiin säädellä kaupungin sisällä ja vuonna 1976 senaatti hyväksyi ”Hampurin ulkomaalaispolitiikan suuntaviivat”, joissa puollettiin ulkomaalaisten siirtämistä keskittymisalueilta, kuten Wilhelmsburgista, muihin kaupunginosiin. Kirchdorf-Südinkin ulkomaalaisuus oli huomion kohteena. Ohjelma korosti tarjonnan lisäämistä, mutta jätti mahdollisuuden tiukkoihinkin toimiin. Keskittymiä purettaisiin niin, että asuntovirastot ja SAGA eivät jaa näillä alueilla asuntoja siirtotyöläisille (Einwanderer..., 1996, 75): ”Täten voidaan rajoittaa tuloa – toimia voidaan toteuttaa vain tapauskohtaisesti silloin, kun niitä pidetään pakottavan tarpeellisina.”

Syyskuussa 1977 asetettiin Wilhelmsburgin länsiosaa koskeva ”asuntojen myöntämissulku”, joka myöhemmin laajennettiin koskemaan koko Wilhelmsburgia. Se ei keskittymiä purkanut, sillä nyt saksalaiset yksityiset saivat vuokrattua kehojakin asuntoja siirtotyöläisille. Lisäksi ulkomaalaisuus kasvoi syntyvyydenkin johdosta. Sulusta piti luopua senkin takia, että jos alueen tehtaat, telakat ja satamat tarvitsivat tätä työvoimaa, niin miten voitiin perustella, että siirtotyöläinen saisi kaupungin asunnon vain esimerkiksi viiden kilometrin päästä.

Saksassa sosialidemokraattinen SPD ja Ranskassa kommunistinen PCF joutuivat kohtaamaan tämän murroksen. Osavaltiovaalissa 1982 SPD romahti Wilhelmsburgissa äänestysprosentin las-
kiessa selvästi. Ranskassa oli vuoden 1977 kunnallisvaaleissa pieniä merkkejä maahanmuuton politisoitumisesta. Sitten keväällä 1981 monissa kommunistien johtamissa kunnissa pormestarit esittivät valituksia maahanmuuttajien suuresta määrästä (Bachmann & Le Guennec 1996, 407), mutta ”syyte kohdistettiin oikeistoon, jonka politiikka ohjasi maahanmuuttajia hienostokunnista heidän kuntiinsa”. Kampanjan pääkohteena oli oikeistijohtoinen Pariisi. Kampanjassa nähtiin outoja äänenpainoja, eli (Bachmann & Le Guennec 1996, 408) liehittelikö PCF ”lähiöväen alimpia vaistoja vaalitaktisessa mielessä”. Puolue joka tapauksessa aisti äänestäjien hermostumista, mutta se lopetti kampanjan, koska sai syytöksiä rasis-
mista. Front National alkoi sitten 1983 saada kannatusta myös vasemmalta.

ULKOMAALAISSUUS JA ”HALOEFEKTI”

Samantapainen kehitys loi maaperän, jossa nopeammin (Ranska) tai vasta vuosia myöhemmin (Saksa) äärioikeistolaiset ryhmät saivat poliittisia menestyksiä. Äärioikeiston tutkimuksessa painotetaan yleistä sosiotaloudellisia tekijöitä, kuten kurjistumisen eri mittareita. Claus Leggewien mukaan (1990, 17) yksinkertaisin kausaali-
ketju yhdistää ulkomaalaisuuden ja äärioikeiston äänestämisen. Kun lisätään työttömyys ja talouskriisi, niin alistutaan ”pienien ihmisten puolueen logiikalle”. Tämä viittaisi suoraan Wilhelmsburgiin.

Ranskalainen käsite ”haloeffekti” (effet de halo) eli kehämäiset reaktiot antaa monivivahteisemman kuvan. Käsite tarkoittaa epäsuoraa yhteyttä: äärioikeisto saa usein vähemmän hyviä tuloksia keskittymien ydinalueilla kuin periferiassa, jossa pelot ja huhut leviävät.

Käsitteen loi 80-luvun puolivälissä Pascal Perrineau, joka sen avulla tiivistää yli kymmenen vuoden aikana tehtyjä tutkimuksia äärioikeistolaisen Front Nationalin menestyksestä (1997, 148–149). Korrelaatio ulkomaalaisuuden ja FN:n äänestämisen välillä löytyy ylempällä alue-
tasolla, mutta katoaa alempana. Torjunta ei näin olisikaan voimakkainta maahanmuuttajien välitö-
mässä läheisyydessä, vaan saavuttaa usein huip-

punsa keskittymien perifeerisillä alueilla. Haloeffekti voi levittää FN:n äänestämisen jopa periferiaan maaseudulle. Mutta kun maahanmuuttajia on paljon, niin haloeffekti antaa sijaa välittömälle vaikutukselle. Tämä äänestämisen suora yhteys löytyy FN:n vahvimmilta lähiöalueilta, julkisten vuokratalojen ankeudesta (Perrineau 1997, 149), jossa leviävät "äärioikeiston sekuritaariset harhat ja ksenofobiset pinttymät".

Ydinalueen ulkomaalaisuus, haloeffekti, lähiöpolitiikka ja Ranskan kansalaisuuden leviäminen maahanmuuttajien keskuudessa muodostavat syiden, seurausten ja vastatoimien sekavan kokonaisuuden.

Kansalaisuuden saaneista harvat äänestävät FN:ää ja tästäkin syystä sen kannatus kääntyi monilla vahvoilla alueilla laskuun jo vuosia ennen vuoden 1999 puoluehajaannusta.

TEORIOISTA HAMPURIN WILHELMSBURGIIN

Ranskalaiset teoriat siirtyivät Saksaan ja haloeffektin merkkejä löytyi vuonna 1989 Münchenistä ja Berliinistä. Voimme erottaa kolme teesiä ulkomaalaisuuden ja äärioikeiston suhteesta:

1. Mekaaninen samastaminen, jota usein tiedotusvälineissä harrastetaan ja löydetään samalla syrjäytyneintä kantaväestöä.

2. Haloeffekti, eli miten tietty ydin heijastuu lähellä oleviin rivi- ja omakotialueisiin sekä parempiin kerrostaloihin.

3. Yhteyden kieltäminen tai sen häivyttäminen eri teorioilla ja mittareilla tai ainakin syysuhteiden toisenlainen tulkinta kuin ensimmäisessä teesissä.

Wilhelmsburg ja erityisesti sen Kirchdorf-Süd tarjoavat aineksia kaikkiin noihin teeseihin. Ykkösen kertoo muukalaisvastaisen asenteen väistämättömyydestä, mutta se ei välttämättä näy poliittisesti. Täällä sekin on nähty osavaltiovaaleissa 1993 ja 1997, mutta valtiollisissa vaaleissa 1994 ja 1998 selvästi laimeammin. Vaalituloksen ohella jätevoimalahanke synnytti 1993 Forum Wilhelmsburg -kansalaisliikkeen ja AkWil-kehittämishankkeen. Suomalaisittain tuntuu oudolta, että jokin vaalitulos (1993) määritteli julkisen projektin virallisessa raportissa (Gutachten..., 1995, 6) "kauheaksi" (erschreckende). Mutta sama kauheus nähtiin uudestaan syyskuun vaaleissa 1997.

Tarkastelkaamme joitakin äänestysalueita. Ase-

makorttelin alueella 71306 on uudempien kerrostalojen ohella entisiä rautatieläistaloja ja joissakin niissä on 80 prosentin ulkomaalaisuus. Vuonna 1997 äänestysprosentti oli 64,5 ja äärioikeisto sai 22,1 prosenttia. Edellisellä kerralla 1993 äärioikeisto sai 25,7 prosenttia, joka oli kaupungin ennätys. Miksi osuus laski jo vuoteen 1997 mennessä? Osa muutoksesta selittyy äärioikeutettujen määrän laskusta. Heitä oli 1 623 vuonna 1993, mutta vain 1 191 vuonna 1997. Näin dramaattista laskua ei tapahtunut missään muualla. Poismuutto muualle Hampuriin tai ympäröiviin pieniin "kauniaisiiin" on hieman alentanut äärioikeiston kannatusta. Tilalle on tullut sotapakolaisia ja myös turvapaikan saaneita. Äänestysprosentti 1997 oli 64,5, siis kohtalainen eli apatian sijaan haluttiin protestoida. Toimittaja Thomas Kleine-Brockhoff (1997) haastatteli äärioikeistoa äänestäneitä vanhoja miehiä penkillä "täällä Kanakistanissa". He kertoivat olevansa "Rest-Rentner" eli tänne jääneitä eläkeläisiä.

Vuonna 1997 äärioikeiston ennätys loikkasi toista kilometriä kaakkoon Kirchdorf-Südiin edellä mainitulle alueelle 71316, kun se oli 26,5 prosenttia piirivaalissa. Osavaltiovaalin yhteydessä valitaan myös seitsemän kaupunkipiirin valtuustot. Jotkut jakavat äänensä eli SPD:lle tai CDU:lle osavaltiovaalissa mutta äärioikeistolle piirivaalissa, joten se saa piirivaalissa hieman enemmän.

Ensimmäisissä 70-luvun vaaleissa SPD sai yli 70 prosenttia. Äänestäjäkunnan valtaosa edustaa sitä 30:tä prosenttia saksalaisista, joka Erlerringin blokissa asuu. Äänestysprosentti oli 43,6 vuonna 1997 eli toiseksi alhaisin saarella. Vihreiden 3,8 prosenttia ja CDU:n 12,8 prosenttia olivat niille Wilhelmsburgin alhaisimmat, mutta SPD:n 49,6 oli sille korkein. Jos lasketaan yhteen SPD ja äärioikeisto, niin saadaan huimat 76,1 prosenttia. SPD ja CDU ovat vuosia kinastelleet siitä, kumman puolueen äänestäjiä äärioikeisto on enemmän saanut.

Äärioikeistoa äänestäneet olivat silti vain alle viisi prosenttia noiden Erlerringin talojen aikuisväestöstä. Ulkomaalaiset, eli 70 prosenttia, ovat lähes kokonaan vailla äärioikeutta. Kun saksalaisista alle puolet äänestää ja heistä neljännes äänestää äärioikeistoa, niin sataa asukasta kohti se tekee 5–6 asukasta. Täällä on kyse passiivisesta protestista, mikä poikkeaa edellä mainitusta alueesta.

Äärioikeiston ydin on noin 30–40 äänestäjää ja saman verran irrallisia protestiäänestäjiä. Kuiten-

kin suuri osa vuonna 1997 äärioikeistoa äänestäneistä antoi 1998 äänensä SPD:lle, koska halusivat Kohlin poistuvan. Äänioikeutettujen määrä laskee täälläkin ja pitkällä aikavälillä on kyse saksalaisten – ja EU-kansalaisten – poismuutosta. Mutta SAGA:n taloihin muuttaa myös saksalaisia ongelmaryhmiä, kuten alkoholisteja, työttömiä, yksinhuoltajia. Eli yhteisnimellä "sosiaaliheikkoja" (sozial schwache), mikä käsite on viranomaistenkin puhekieltä.

Lähion kaksi muuta äänestysaluetta 71317 ja 71320 koostuvat lähinnä osuustoiminnallisista vuokra- ja omistusasunnoista. Talot eivät ole niin massiivisia. SAGA:n lisäksi alueella on neljä muuta yhtiötä. Asukaskoostumus on saksalaisempaa ja varakkaampaa eli "itse vuokransa maksavia". Ulkomaalaisisuus on 30 prosentin paikkeilla koostuen lähinnä pitkään asuneista siirtotyöläisistä portugalilaisista turkkilaisiin. Alueella 71320 äänestysprosentti oli 1997 paljon korkeampi eli 63,5. Yksilöinä äärioikeistoa äänesti 164 eli 20,4 prosenttia, kun tuolla korkeimmalla 91. Haloefekti näkyy tässä absoluuttisena lukuna. Alue on lounais- ja eteläosa. Uusinta poismuuttoa on län-sireunan Brenner-kadun yli omakotialueelle, jolla asuu paljon saksalaisia telakka- ja satamatyöläisiä. Monet turkkilaiset ammattimiehet alkavat ostaa omakotitaloja. Paikallisvaltuutettu Günther Glatz (SPD) kiteytti lokakuussa 1998 (Glatz 1998): "Mustafa maksaa 50 000 markkaa yli normaalin". Suhtautuminen tähän nostaa kirjavia reaktioita. Tilannetta voidaan verrata Yhdysvaltoihin silloin, kun menestyneet mustat alkoivat ostaa taloja valkoisten alueilta.

"EMME KOSKAAN ENÄÄ"

Vuoden 1993 jälkeen Forum Wilhelmsburgin piirissä katsottiin, että alueen sisäiset ongelmat ovat merkittäviä. Näin ajattelivat myös puolueet ja hallinto alkaen ylipormestari Henning Voscherausta, joka usein haastatteluissa asetti lähiöpolitiikan tehtäväksi vähentää äärioikeiston kannatusta. Paikallisviraston johtaja Heike Severin totesi maaliskuussa 1996 tiukasti (Severin 1996): "Näin kauhean vaalituloksen johdosta on tehtävä töitä. On selvitettävä syyt ja etsittävä ratkaisut, sillä eihän sellaista vaalitulosta voi sietää. Emme koskaan enää halua nähdä sellaista tulosta." Aluevirasto teki paljon ja rahaa tuli eri projekteihin. Syntyi kansalaisosallistumisen malli ja lehdissä

nähtiin rohkaisevia "merkkejä omavastuusta".

Maaliskuun 1996 haastatteluissa syyskuuta 1993 pidettiin protestina, jollaista ei enää koettaisi, koska aluetta oli alettu kehittää. Mutta syyskuussa 1997 tuli uusi järkytys. Maaliskuussa 1996 Severin ja muut kasasivat paineita ja poliittista vastuuta hallinnon ja kehittämisprojektin tasolle.

Iskuna koettiin syksyllä 1997 myös se, että tv-kanava ARD alkoi lähettää – juuri ennen vaaleja – poliisisarjaa "Einsatz Hamburg-Süd". Paikallisia suututti tieto, että esitteessä ulkomaisille tv-yhtiöille Wilhelmsburg oli "saksalainen Bronx, Hampurin keinoin kortteli". Sarjaa esitti Suomessa TV 2 syksystä 1998 kevääseen 1999. Aamulehden tv-palstalla marraskuussa 1998 osattiin sanoa, että "Hampurin Wilhelmsburgissa asuu paljon laitapuolen eläjiä, kelkasta pudonneita tai pudottautuneita. Elämä kuohuu ja rikollisuus kukoistaa". Perinteisesti poliisisarjoissa ei edes kaupunkia mainita, mutta nyt jopa kaupunginosa, ja voi vain spekuloida, miten Suomessa koettaisiin vastaava. Kesäkuussa 2000 Wilhelmsburg sai – Suomessakin – julkisuutta, kun samassa asemakorttelissa jengien taistelukoirat tappoivat 6-vuotiaan pikkupojan. Sekä koiran omistaja että uhri kuuluivat turkkilaisväestöön.

SAGA:N SOSIAALINEN VASTUU

Alue 71316 on siis SAGA:n vastuulla ja paikallisjohtaja Gottfried Eich kertoi tilanteen parantuneen. SAGA:n taloissa oli 80-luvun puolivälissä 1 260 asuntoa ja niistä 140 tyhjänä, asuntojen kunto oli heikko ja äänieristys keho. Jokaisella oli mahdollisuus saada asunto muualtakin. Korjausten jälkeen asunnot on onnistuttu täyttämään. Jo 80-luvulla oli keskustelua ei-saksalaisten – Eichin käsite – jakamisesta tasaisesti sosiaali-asuntoihin ympäri kaupunkia. Pohdittiin, millainen sekoitus tulisi saada aikaan, mutta hallinnollisiin määräyksiin ei päädytty (Eich 1998).

Asuntoyhtiöihin ohjataan ulkomaalaisia, kunnes 15 prosentin raja on saavutettu, mutta joillakin alueilla on tultu jopa 40–60 prosentin lukeksi. Eichin mukaan osa ei-saksalaisista ei varmasti halua mennä ns. hienompiin kaupunginosiin, kuten Blankeneseen kaupungin länsiosassa. Sellaisella ylemmän porvariston alueella sosiaaliavun saajat ja monet ei-saksalaiset eivät viihtyisi, koska siellä on niin erilainen "odotus-

paine” (Eich 1998): ”He kohtaisivat ympäröivän sosiaalisen paineen kun vertaisivat kadun toisen puolen parempiin taloihin ja parempien elämäntilanteiden ihmisiin. Ei sellaista sekoitusta voi noin vain tehdä, että viranomaisiin menisi sanomaan, että tänne rakennetaan sosiaalistasunnot 500 ulkomaalaiselle. Ei se toimisi, se on romanttista kuvitelmia sekoittamisesta ja sosiaalisesta tasoittamisesta.”

Tämä kertoo tilanteen rationalisoinnista: ei voida juuri muuta tehdä kuin hillitä parempiosaisten poismuuttoa. Eichin näkemys sopinee Matti Kortteisen ja Mari Vaattovaaran oletukseen (2000, 123), että ”pitkäaikaistyöttömät saattavat voida keskimääräistä heikommin, jos he joutuvat elämään keskellä hyvinvoivaa, ylemmän keskiluokan kansoittamaa yhteisöä”.

Näkykö äärioikeiston kannatus suoranaista vihanä? Eich totesi maaliskuussa 1996, että ulkomaalaisista puhutaan yleisellä tasolla paljon pahaa, yhtä, jos he ovat töissä, ja toista, jos eivät ole (Eich 1996): ”Ihmisten tajunnassa on kuitenkin se piirre, että yleisen ulkomaalaispuheen alapuolella on henkilökohtaisten kontaktien taso, jolla on kontakteja niin ulkomaalaisiin kuin saksalaisiin.”

Osa tästä yleisestä puhetavasta näkyy joissakin vaaleissa. Silti näilläkin saksalaisilla on oma ”kunnan turkkilaisensa”.

Syksyllä 1998 Eich oli pessimistisempi, mikä johtui jännitteiden kasvusta. Erilaisuuden molemminpuolinen hyväksyntä, siis kulttuurinen toleranssi, on vähentynyt. Arjen tasolla silti tullaan toimeen naapureiden ja työtovereiden kanssa, mutta kokonaisuutena katsoen tunnelmat ovat vahvasti ulkomaalaisia vastaan. Alkuasukkaat pelkäävät joutuvansa työnnettyksi syrjään, mikä osin johtuu turkkilaisten käyttäytymisestä. Suuret nuorten turkkilaismiesten ryhmät herättävät pelkoa, eivätkä saksalaisnuoret mielellään kulje sellaisen ryhmän lävitse (Eich 1998).

Saksassa on tehty paljon integraation eteen, mutta muuttajat eivät ole sopeutuneet saksalaisten odotusten mukaisesti. Eikä ole syntynyt kaikkien hyväksymää rauhanomaista rinnakkaiseloa. Eich viittasi Walter Siebelin realistisiin käsityksiin (Eich 1998): ”Siebel asetti kysymyksen, voiko tällainen molemminpuolisen erottautumisen muoto olla kestävä. Ja itsekin ajattelen, että tullaan kokemaan sellaista kärjistymistä, jota emme vielä voi edes kuvitella.”

Oldenburgin yliopiston kaupunkisosiologian

professori Siebel (1998) katsoo, että Saksan suurkaupungeissa on pakko mennä anglosaksiseen suuntaan eli etnisten, kulttuuristen ja sosiaalisten ryhmien kasvavaan segregatioon eri kaupunginosiin: ”Se mahdollistaa sen, että konfliktit vähenevät alueellisella etäisyydellä.”

Siebel puhuu myös resignoituneesta toleranssista, kun koulutettujen keskikerrosten piirissä ”säätystään pakolta toteuttaa saarnaamaansa toleranssia omassa arkipäivässään”.

ERLERRINGIN PORTTIPROJEKIT

Erlerringiä alkaa kunnioittaa mahtavana ”asuttamisvoimalana”, joka koettaa jauhtaa uusia maahanmuuttajia – tulivat he Kazakstanista tai Ghanasta – saksalaiseen yhteiskuntaan. Liittovaltion lähiörahaa on tullut kuusi miljoonaa Saksan markkaa SAGA:n projekteihin, joista hampurilainen kaupunkitutkimuslaitos GEWOS teki raportin ”Umbau der Eingangsbereiche Erlerring 8/9”.

Aiempien toimien jatkeeksi 90-luvun alussa syntyi suunnitelma sisäänkäyntien saneerauksesta ja porttivahtisysteemin toteuttamisesta, jotta saataisiin aikaan parannus alueilla, jotka osoittivat optisestikin sosiaalisen eroosion merkkejä. Projektit tuottivat myös yhteistiloja, kioskitoimintaa vahdin kopin viereen jne.

Talojen Erlerring 8/9 raput valmistuivat keväksi 1996 ja myöhemmin kaksi sisäänkäyntiä Karl-Arnold-Ringin taloissa 51 ja 53 ilman porttivahtia. Vahdit on tulkittava niin, että ensin lähiöpolitiikka pyrkii ulkoisen ilmeen korjaukseen ja sitten asukkaiden ”vetämiseen mukaan”. Mutta erityisen vaikeissa oloissa nämä eivät riitä, vaan taloihin on palautettava sosiaalista kontrollia. Pohjakerroksen vastaanoton miljöössä vahdin ”looshi” on auki 8.00–22.00. Keskeisenä johtopäätöksenä on (Umbau..., 1998, 2): ”Porttivahdin läsnäolo sosiaalisena kontrolli-instanssina, rappujen siivouksen uusi järjestely sekä jätehuollon uusi organisaatio ovat huomattavassa määrin vähentäneet likaamista, roskaamista ja vandalismia.”

Tämä kontrolli-instanssi antaa selkärankaa niille, jotka erityisesti haluavat kontrolloida ongelmakäyttäytymistä.

Kolme neljäsosaa haastatelluista piti suhdetta ulkomaisiin naapureihin ”yhtä hyvänä” kuin saksalaisiin naapureihin. Eräät kyllä toteavat, että

"ulkomaiset kanssa-asukkaat eivät ole aktiivisti mukana vaan haluavat elää omissa oloissaan". Puolet toteaa, ettei heillä ole kontakteja ulkomaisiin naapureihinsa eikä ulkomaalaisilla saksalaisiin. Harvat edes tervehtivät naapureitaan. Lasten askareisiin on panostettu, koska lasten kautta syntyy kontakteja saksalaisten ja ulkomaisten aikuisten kesken. Raportti toteaa saavutukseksi asukasvaihtuvuuden laskun 9,8 prosenttiin, kun se koko Kirchdorf-Südissä on 17 prosenttia. Asukkaista on löytynyt sentään pieni vähemmistö kantamaan vastuuta ja osallistumaan.

Porttivahti Jürgen Kulkin toimenkuvaan kuuluu myös asuminen talossa. Hän oli aiemmin työtön metallimies ja vastaili diplomaattisesti toistaen sen, että ongelmat ovat vähentyneet, vandalismia on selvästi vähemmän. Ongelmia on kai silti jäänyt (Kulk 1998): "Ne ovat samanlaisia kuin muissakin tällaisissa paikoissa." Syksyllä 1999 SAGA ilmoitti, että vastaavanlaisia ratkaisuja toteutetaan yli 70 kerrostalossa ympäri Hampuria.

Sosiaalista kontrollia piti parantaa myös talojen ympäristössä, ja vuoden 1999 alussa aloittivat "cityrangerit" paikallisen työllistämisyrittäjien GATE:n projektina. Mitä kertoo se, ettei keksitty saksalaista sanaa? Mies- ja naisparit kiertävät virkapuvuissa reppu selässä. He itsekin laittavat jätteitä oikeisiin paikkoihin. Heidän on osattava kommunikoida, jotta asukkaat kantaisivat huolta ympäristön siisteydestä. Silti tarkoituksena ei ole kansalaisten kurittaminen vaan sellainen toimintatapa, joka vastaisi asukkaiden subjektiivista turvallisuustunnetta. "Pelokkaita kansalaiset" voivat tilata heitä saattamaan S-junan asemalta bussipysäkille ja bussipysäkiltä kotiovelle (Jäger 2000). Nämä "cityrangerit" ovat osittain ratkaisu siihen Suomessakin tuttuun tarpeeseen, että poliisiin tulisi näkyä enemmän. Mutta mitä kertoo asemakorttelin tunnelmista se, että tällainen julkinen palvelu saattaa ihmisiä junalta ylikulkusillan ylitse alas bussipysäkille? Ensimmäisen vuoden jälkeen toiminta on katsottu tarpeelliseksi ja sitä mainostetaan myös sanalla "Bürger-service" (Jäger 2000).

ASUMISEN ETNISTÄ SEGREGAATIOA VASTAAN

Siebelin näkemys väistämättömästä alistumisesta myös etniseen segregatioon poikkeaa "ylirasitetujen" naapuruussuhteiden raportista. So-

siaaliasumisen järjestelmän on pakko torjua Siebelin visio, vaikka vuokra-asujien sosiaalisen sekoittamisen järjestelmä horjuu. Kun työssä käyvien on maksettava korkeampaa vuokraa tulojensa perusteella ja kun monilla alueilla ongelmat kasaantuvat, niin tämä ryhmä pyrkii muuttamaan pois. Kirchdorf-Süd oli kuitenkin jo 80-luvun puolivälissä vapautettu tästä lisämaksusta. Asemakortteli vapautettiin 1996.

Maahanmuuton ongelmia ei raportissa kierrettä, vaikka Saksassa politiikka ja julkisuus niitä vähättelevät. Suuren maahanmuuttajaosuuden lähiöissä monet saksalaiset kokevat itsensä ylirasitetuiksi ja petetyiksi (Überforderte..., 1998, 33): "Heidän täytyy niiden muiden sijasta, jotka asuvat 'suojelluilla' alueilla, kantaa tätä integroinnin taakkaa."

Joissakin yhtiöissä vuokralaiset haluaisivat osallistua uusista vuokralaisista päättämiseen. Nimenomaan saksalaiset toivovat, ettei maahanmuuttajia enää sijoitettaisi heidän lähelleen, ja lisäksi haluttaisiin "säätää sosiaaliavun saajilta". Toisinaan kysytään (Überforderte..., 1998, 48), "eivätkö ulkomaalaiset voisi asua omissa taloissaan". Tästä on keskusteltu yhtiöissä, mutta ainaakaan tietoisesti ei pyritä etnisten talojen tai edes rappujen järjestämiseen. Vain mikäli nämä ihmiset itse sitä haluaisivat, voitaisiin asiaa harkita. Yleensä ulkomaalaisetkin haluavat asua saksalaisten kanssa, koska he haluavat pitkällä aikavälillä integroitua.

Samaten on havaittu, että maassa pitkään asuneet ulkomaalaiset suhtautuvat uusiin tulijoihin, kuten turvapaikkalaisiin, yhtä torjuvasti kuin saksalaisetkin. Nämä vanhemmat ulkomaalaisryhmät ovat monissa lähiöissä taloudellisesti vahvempia asukkaita, koska saksalaisten keskuudessa on suurempi osuus sosiaaliavun saajia, huume-ongelmaisia, juoppoja, yksinhuoltajia jne. Tutkimus toteaa tiukasti: "Näiden saksalaisten kotitalouksien keskittäminen johtaisi äärimmäisiin asumisoloihin, joita ei voitaisi kestää." Siellä, missä ulkomaalaiset muodostavat suurimman osan "normaaliperheistä" ja työssä käyvistä, ei etniseen erotteluun pidä missään tapauksessa mennä. Tällainen on Erlerring.

Tutkimus onkin kohdannut sellaisen ajattelutavan, että "saksalaiset ovat niitä epäsosiaaleja". Näin monet turkkilaiset työssä käyvät toteavat laiskoista ja juopottelevista naapureistaan, joiden sosiaaliturvaa he veroillaan rahoittavat: "Tästä ylemmyyden tunteesta syntyy kohonnut riitaris-

ki. Yhteiskunnallisten hierarkiasuhteiden nurin-
kääntymisestä nousee nimenomaan nuorten sak-
salaisten keskuudessa avointa vihaa.”

Vihalla on taloudellinen perusta. Glatzin mie-
lestä monet ulkomaalaiset ovat arrogantteja, kos-
ka ”tienaavat itse toimeentulonsa”. Tämä kohdis-
tuu saksalaisiin ”sosiaaliheikkoihin”, mutta myös
joihinkin ulkomaalaisryhmiin (Glatz 1998):
”Niin jyrkkää rasismia, jolla monet itäeurooppa-
laiset suhtautuvat Euroopan ulkopuolelta tul-
leisiin, en ole missään muualla tavannut.”

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ:

IMAGOLLA STIGMAA VASTAAN

Äärioikeiston kannatus oli Erlerringillä 1997 jo
lähellä saksalaisten osuutta asukasluvusta. Tiedo-
tusvälineissä Wilhelmsburg sai jo 1993 ”natsi-
pesäkkeen” leiman. Tätä stigmaa on sitten yritet-
ty kukistaa imagolla, eli on rahoitettu ja kehitet-
ty monenlaista aktiviteettia. Mutta kuviteltiin
imagonkohennuksen tosiaan vaikuttavan siihen
kansanosaan, joka äänestää ”kauhealla” tavalla?

Voidaan sanoa, että 90-luvun puolivälissä kau-

punki- ja lähiöpolitiikan tavoitteet asetettiin vää-
rin. Valtapuolue SPD asetti tavoitteita, jotka sen
olisi pitänyt kohdata suoraan puolueena. Kehit-
tämishankkeen tieteilijä, kaupunki-
suunnittelun professori Dittmar Machule (1998)
toteaakin itsekkäisesti, että puolueet olisi pitänyt
saada paremmin mukaan. Varojen käyttö on he-
rättänyt kyynistä keskustelua siitä, että jos 1993
vaikkapa tuhat äärioikeiston äänestäjää – heitä oli
lähes 2 400 – olisikin äänestänyt tyhjää, niin ra-
haa olisi virrannut paljon vähemmän.

Ulkomaalaisuuden kehitykseen halutaan
puuttua vasta siinä vaiheessa, kun se on liian
myöhäistä. Poliittisen korrektilisyyden konsensus
ehkäisee keskustelua. Mutta Ranskan ja Saksan
kokemukset osoittavat kehityksen ohjaamisen hy-
vin vaikeaksi. Pitäisikö meilläkin soveltaa Eichin
ajatuksia ja leimata ”romanttiseksi sekoitusvi-
sioksi” keskustelu kehityksen ohjailusta? Mutta
jos näin tehdään, niin silloin tulee investoida
huomattavasti eräiden alueiden sosiaaliseen kun-
nostamiseen, koulujen resursseihin jne. Ehkä tar-
vitaan myös niitä kurin ja järjestyksen elementte-
jä, joita porttivahtien ja ”cityrangereiden” muo-
dossa Hampurin erällä alueella on toteutettu.

KIRJALLISUUS

Bachmann, Christian & Le Guennec, Nicole: Vio-
lences urbaines. Paris: Albin Michel, 1996

Cohn-Bendit, Daniel & Schmid, Thomas: Heimat
Babylon. Hamburg: Hoffmann und Campe, 1992

Eich, Gottfried: Kirjoittajan suorittama haastattelu
Hampurissa 18.3.1996

Eich, Gottfried: Kirjoittajan suorittama haastattelu
Hampurissa 16.10.1998

Einwanderer – Einwohner – Einheimische? Ham-
burg: Bürgerinitiative ausländische Arbeitnehmer,
1996

Glatz, Günther: Kirjoittajan suorittama haastattelu
Hampurissa 18.10.1998

Gutachten Arbeitskreis Wilhelmsburg. Hamburg
1995

Jäger, Hans-Josef: Bürgerservice – eine Bilanz. Wil-
helmsburger InselRundblick: Januar 2000

Kleine-Brockhoff, Thomas: Protest, was sonst! Die
Zeit 26.9.1997

Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari: Pääkau-

punkiseudun kehityssuunta on kääntynyt. Yhteiskun-
tapoliitiikka 64 (1999): 4, 342–351

Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari: Onko osa
Helsingistä alkeistyksen kiertessä? Yhteiskuntapoli-
tiikka 65 (2000): 2, 115–124

Kulk, Jürgen: Kirjoittajan suorittama haastattelu
Hampurissa 21.10.1998

Leggewie, Claus: Die Republikaner. Berlin: Rot-
buch, Neuausgabe 1990

Machule, Dittmar: Kirjoittajan suorittama haastat-
telu Hampurissa 23.10.1998

Perrineau, Pascal: Le Symptôme Le Pen. Fayard
1997

Severin, Heike: Kirjoittajan suorittama haastattelu
Hampurissa 19.3.1996

Siebel, Walter: Fremde in der Stadt. Die Zeit
19.11.1998, 59

Umbau der Eingangsbereiche Erlerring 8/9: Ham-
burg: GEWOS, 1998

Überforderte Nachbarschaften: Köln: GdW Schrif-
ten 48, 1998.